

Steeds meer natuur in het Nederlandse bos

Er staat nu tien maal zoveel bos in Nederland als 100 jaar geleden. Het huidige bosareaal is 340.000 ha, 10 % van het landoppervlak. Het zwaartepunt van de bosaanleg lag in de dertiger jaren. Heidevelden waren voor de landbouw niet langer nodig dankzij het gebruik van kunstmest. Het was de tijd van groot-schalige werkgelegenheidsprojecten. De bosaanleg was in de eerste plaats gericht op de productie van mijnhout. De nieuwe bossen bestonden uit vlaktegewijs aangelegde monoculturen van groveden, fijnspar en lariks. Vanaf de vijftiger jaren was rationalisatie het leidende principe, en werden de bossen ingericht op inzetbaarheid van machines.

De stormen van 1972 en 1973 hebben de discussie over in natuur in het bos op gang gebracht. Het natuurbeschermingsjaar N70 heeft in Nederland veel mensen bewust gemaakt van de dramatische achteruitgang van planten en dieren, die zich voltrok in deze intensief gebruikte hoek van Europa ten gevolge van stadsuitbreidingen, industrialisatie, nieuwe wegen en een intensieve landbouw. De bossen vormden daarop een gunstige uitzondering. Door het ouder worden van de opstanden was de betekenis van deze gebieden voor de natuur steeds belangrijker geworden. De stormen brachten aan het licht, dat het Nederlandse bos een kunstmatige en kwetsbare structuur en samenstelling had. Zo ontstond er een discussie met een maatschappelijke invalshoek, waarbij de betekenis van het bos

voor de recreatie, landschap en natuurbehoud centraal stond, en met een vaktechnische bosbouwkundige invalshoek, waarbij bedrijfskundige mogelijkheden en risico's aan de orde waren.

Welke natuur?

De ouder wordende bossen boden voor de vogelwereld een steeds beter biotoop. De zangvogels reageerden daar op met groeiende populaties. Ook de roofvogels gingen spectaculair in aantal vooruit, vooral toen persistente bestrijdingsmiddelen in de landbouw verboden werden. Met de vegetatie in bossen was het minder positief gesteld. De toenemende luchtverontreiniging zorgde voor eutrofiëring met vergrassing van de vegetatie als gevolg. Deze groei van de natuur in het kielzog van de bosontwikkeling speelde eigenlijk geen rol bij de discussie over meer natuur in het bos. De acties van de natuur-promotors richtte zich vooral op de kunstmatige structuur van het bos. Zij wezen op de rol die natuurlijke processen zouden kunnen spelen: begrazing om de open plekken in het bos langer open te houden, predatie in plaats van jacht, dood hout als biotoop voor gespecialiseerde diersoorten.

Door levensgemeenschappen compleet te maken en dieren hun natuurlijk gedrag terug te geven, zou het bos weer als een echt ecosysteem gaan functioneren. De discussie werd gefocust op de Veluwe, een bosgebied van 70.000 ha. De herintroductie van de wolf werd voor dit gebied voorgesteld, alsmede de het uitzetten van grote grazers zoals wisent, runderen en paarden.

Welke bosbouw?

Zolang er in Nederland van een

professionele bosbouw sprake is, wordt er ook al een discussie gevoerd tussen de aanhangers van op de natuur georiënteerde vormen van bosbeheer en de plantagebosbouw. Aanvankelijk konden individuele bosbouwers hun idealen van meer natuurlijke vormen van bosbouw realiseren, zoals van SchermbEEK en Blokhuis. Hun werk is echter in de rationalisatiegolf van de vijftiger jaren grotendeels teniet gedaan. De stormen van 1972 en 1973 hebben echter de bedrijfskundige risico's van deze aanpak aangetoond. Tegelijk was op veel plaatsen in Nederland de ontwikkeling van bodem en opstanden zo ver gevorderd, dat de juiste condities voor natuurlijke verjonging waren ontstaan. De bosbouwers werden geconfronteerd met een geheel nieuw verschijnsel. Met de mogelijkheden van natuurlijke verjonging in kleinschalige verjongings-eenheden is sindsdien uitgebreid geëxperimenteerd.

De verzoening in het beleid

Het "Meerjarenplan Bosbouw" van 1984 is het eerste beleidsdocument over de bosbouw in Nederland. Hierin is de controverse tussen natuurbehoud en bosbouw op bestuurlijk vlak bijgelegd. Natuurbehoud werd als één van de functies van het bos erkend. Het beleid werd erop gericht om in het overgrote deel van de bossen houtproductie, recreatie en natuurbehoud een gelijkwaardige rol te laten spelen. Daarnaast is er voor gekozen om in 18% van het bos de natuurfunctie het belangrijkste te laten worden. Dat betekent dat alle beheersmaatregelen in deze bossen erop gericht moeten zijn om de natuur beter te laten functioneren. Houtoogst is voorlopig op

de meeste plaatsen mogelijk en gewenst om in het bos een meer gevarieerde structuur en samenstelling te laten ontstaan.

Over het percentage van 18% zijn heftige publieke discussies gevoerd. Toen in 1991 de gegevens van de vierde bosstatistiek werden gepubliceerd bleek, dat in de tijd rond 1985 30% van het bosareaal door de eigenaren beheerd werd met natuurbehoud als hoofddoelstelling. De overheid, particuliere natuurbeschermingsorganisaties en particuliere boscijbezitters waren in deze groep in gelijke mate vertegenwoordigd. De praktijk bleek al weer verder te zijn dan het beleid. In het meest recente Bosbeleidsplan (1993) is door de overheid een duidelijke keuze gemaakt voor natuurvolgend geïntegreerd bosbeheer.

Het beleid werd doorgetrokken in organisatorisch opzicht. Binnen het Staatsbosbeheer werd in 1985 en 1988 gereorganiseerd, met als doel een integratie van natuurbehoud en bosbouw bij het beheer van de staatsterreinen. Een zelfde fusie volgde bij de rijksonderzoeksinstituten in 1993, bij de beleidsdirecties op het ministerie in 1991 en 1994 en bij de adviesraden in 1994.

Geïntegreerd bosbeheer in de praktijk

De maatschappelijke oriëntatie speelt bij de bosbeheerder van nu een grote rol bij het kiezen van doelen en methodieken. Hij denkt na over de mogelijkheden van bosontwikkeling en de bijpassende technieken. De studiegroep Pro Silva organiseert drukbezochte thematische excursies om aanpak van geïntegreerd bosbeheer in concrete bossen te bediscussieren. Het in de praktijk brengen van een natuurvolgend bosbeheer is geen gemakkelijke stap. De consequenties van kleinschalige vormen van beheer moeten gro-

tendeels nog uitgewerkt worden. Veel aandacht wordt nu gericht op de dunningen. Door meer te dunnen ontstaat er beter bos. In plaats van veel dunne bomen een beperkt aantal dikke, kwalitatief hoogwaardige bomen, en letterlijk ruimte voor de natuur. Kleinschalige eindhak is een volgende stap, maar daar is men op de meeste plaatsen nog niet aan toe. In bossen met natuur als hoofddoelstelling worden nieuwe wegen bewandeld. Er wordt geëxperimenteerd met de rol van grote planteneters in het bos. De belemmeringen voor het rondtrekken van edelherten op de Veluwe wor-

den opgeheven. Schotse hooglanders begrazen heide en bossen in grote complexen. Op drie plaatsen zijn langs de grote rivieren bevers geïntroduceerd. Natuurontwikkeling op voormalige landbouwgronden in de Ecologische Hoofdstructuur leidt tot spontane bosvorming.

Natuur is een geaccepteerd gegeven geworden in het denken en handelen van de bosbeheerder. Van strijd is geen sprake; het wordt als een verrijking ervaren. En bij dit alles is er sprake van een nog steeds toenemende houtoogst.